
SPIS RZECZY

Przedmowa	XXV
Przedmowa do I wydania	XXIX
Przedmowa do II wydania	XXXI
Wstęp	XXXV

Tom I

POCHODZENIE, TYPY, RYS HISTORII HODOWLI, POKRÓJ I METODY WYCENY KONIA

Część I

POCHODZENIE I TYPY KONI KRÓTKI RYS HISTORYCZNE HODOWLI KONI

A. POCHODZENIE I TYPY KONI	5
1. Powstanie gatunku konia	5
a) Miejsce konia w klasyfikacji zwierząt	5
Podgatunki konia 5; Protoplasta konia 5	
b) Rozwój cech konia	7
Utrata palców 7; Warunki powstania gatunku konia 8	
2. Cechy charakterystyczne gatunku i podgatunku konia	9
a) Odrębności anatomiczne	9
Uzębienie 9; Kręgi lędźwiowe 10; Kopyto 10	
b) Własności psychiczne	11
Instynkt zwierzęcia stepowego 11; Zmysły 11; Intelpekt 12	
3. Typy koni pierwotnych	13
a) Różniczkowanie się typów koni	13
1) Warunki bytowania koni	13
Przyczyny różniczkowania się 13; Lodowce 13; Stepy 14; Typ konstytu-	
cyjny oddechowy 14; Lasy 14; Tundra 15	
2) Czynniki powstania odrębnych typów koni	15
Wędrówki stad 16; Krzyżowanie 17	

b) Na czym opieramy podział typów pierwotnych koni	17
1) Pomiary szkieletu	17
Czaszki 17; Wskaźniki (indeksy) 17; Sposób brania pomiarów 17; Wskaźnik euryksomii 19	
2) Badanie instynktów konia	19
3) Badania krwi	20
c) Odrębność typów koni	20
d) Poglądy na podział typów koni pierwotnych	22
4. Konie właściwe (<i>equus caballus</i>)	23
a) Odmiany większe i mniejsze	23
1) Dane o typach pierwotnych	23
Rysunki w jaskiniach	23
2) Znaleźiska kopalne	24
b) Koń pierwotny o typie konstytucji mięśniowej (<i>muscularis</i>)	25
1) <i>Equus Przewalskii</i>	25
Miejsce występowania 27; Budowa i wygląd 29; Czaszka 30; Psychika i zachowanie się 32	
2) Duży ciężki koń (<i>equus robustus, e. Abeli</i>)	32
Ogólne uwagi 32; Warunki powstawania ciężkiego typu 33; Konie kopalne na Syberii 33; Budowa i wygląd 34; Kościec 34; Odmiany typu koni ciężkich 35	
3) Kuc ciężki północno-europejski (<i>equus caballus typicus</i>)	37
Paskowatość 37; Pokrój 38	
c) Koń pierwotny o konstytucji oddechowej, względnie oddechowo-mięśniowej	41
1) Dane historyczne	41
Kośćce 41; Świadczenia starożytnych autorów 42; Dzikie konie w Polsce 43	
2) Koń mały stepowego płaskowzgórza (<i>equus gracilis</i> , albo: „Plateau type” Ewarta, <i>equus Gmelini Ant.</i> – tarpan, konik)	44
<i>Equus gracilis</i> 44; Tarpany 44; Cechy <i>e. gracilis</i> 46	
3) Tarpan chersoński (<i>equus cab. Gmelini Ant.</i>)	48
Wygląd 48; Konie zdziczałe 50	
4) Kucyk (konik leśny, <i>equus cab. celticus</i> Ewarta)	52
Budowa i wygląd 52; Pochodzenie i pokrewieństwo 52; Wpływ ciężkiego kuca 54	
d) Koń szlachetny (<i>equus cab. nobilis</i>) o konstytucji oddechowej (respiratorius)	57
1) Pochodzenie	57
Ogólne uwagi 57; Cechy budowy 57; Poglądy uczonych 57	
2) Kopalny <i>equus sivalensis</i>	59
Budowa i wygląd 59; Czaszka 60	
3) Świeże wykopaliska koni typu <i>e. sivalensis</i>	61
Ekspedycja do Ałtaju 61	

4) Wnioski	63
e) Konie Ameryki i Australii	64
5. Półosły	64
a) Teren zamieszkania	64
b) Kiangi	65
c) Kulany	66
Cechy kulanów 66; Szybkość kulanów 67; Udomowienie kulanów 68; Krzyżówki kulana z koniem 68	
6. Osły (<i>equus asinus africanus vel taeniopus</i>)	69
Odmiany 69; Budowa i wygląd 70; Psychika 70	
7. Muły	71
8. Zebry (<i>equus zebra</i>)	72
a) Teren zamieszkania	72
b) Cechy zebr	72
Odmiany 72; Zebroidy 73	
Objaśnienie do tablic I i II	75
B. KRÓTKI RYS HISTORII HODOWLI KONI	78
1. Rozwój hodowli koni w Europie	78
a) Udomowienie konia	78
Czas udomowienia 78; Tereny udomowienia 79	
b) Koń w starożytności i średniowieczu	80
1) Czasy starożytne	80
Koń Partów 81	
2) Wieki średnie	82
Konie rycerzy średniowiecznych 82; Powstanie odmian 84; Wpływ koni wschodnich 84; Dzianet hiszpański 84; Wpływ broni palnej 86	
c) Koń w czasach nowożytnych	86
1) Wiek XVI i XVII	86
Karuzelomania 86; Pogrubienie koni 87	
2) Wiek XVIII	88
Znaczenie angielskiej hodowli 88; Użytkowy koń Europy 89	
3) Wiek XIX	89
Różniczkowanie się typów 90; Wystawy koni 90	
d) Hodowla koni w czasach współczesnych	91
1) Konie XIX i początku XX w.	91
Kierunki hodowli 91; Organizowanie hodowli przez państwa 92; Wpływ koni pełnej krwi 93	
2) Okres hodowli konia po pierwszej wojnie światowej	94
Rosja sowiecka 94; Zachód 95; Chów konia wojskowego 95; Spadek pogłowia wskutek motoryzacji 96; Kierunki hodowli 97; Kolonie 100	
3) Współczesna hodowla koni (widoki na przyszłość)	101
Skutki drugiej wojny światowej 101; Kierunek hodowli 101; Zapobie- ganie wyradzaniu się koni 102; Próby zdatności 103	

2. Hodowla koni w Polsce	103
a) Koń w dawnej Polsce	103
1) Okres do XVII wieku włącznie	103
Znaczenie unii z Litwą dla hodowli koni 103; Stadniny i ich materiał 104; Dawny eksport koni z Polski 108; Konie zdobywcze 108	
2) Wiek XVIII i początek XIX w.	108
Typ konia 108; Rozbiory Polski 109	
b) Okres porzobiorowy	109
1) Zabór rosyjski	109
Hodowla na Ukrainie, Podolu, Wołyniu 109; Hodowla na Litwie i Białej Rusi 112; Królestwo Kongresowe 113; Kierunek półkrewi 114	
2) Zabór austriacki	116
3) Zabór pruski	117
4) Typy pogłowia końskiego dawnych dzielnic Polski	118
c) Hodowla koni w Polsce po odzyskaniu niepodległości	119
1) Odrodzenie hodowli	119
Wyjściowy materiał stadny 119; Wyniki pierwszych lat pracy 120; Organizacja hodowli 120	
2) Rozwój hodowli	121
Stada ogierów i stadniny 121; Postęp w hodowli prywatnej 121; Podniesienie masowej hodowli 122	
3) Kierunek hodowli	124
Koń orientalny 124; Koń pełnej krwi 125; Anglo-araby 125; Koń pogrubiony i okręgi hodowlane 126	
d) Współczesne położenie hodowli koni w Polsce	128
1) Zniszczenia okresu w latach 1939–1945	128
Dzielnice zachodnie i centralne 128; Reforma rolna 129	
2) Możliwości rozwojowe hodowli koni	129
Wytyczne hodowli 129	

Część II

OKREŚLENIE ZDATNOŚCI KONIA

A. POKRÓJ KONIA (EXTERIEUR)	133
1. Teoria a rzeczywistość	133
a) Zdatność konia i jego budowa	133
1) Wstępne uwagi	133
Partie pokroju 133; Kościec 134	
2) Przykłady poglądów na budowę konia	136
Równoległobok Settegasta 136; Proporcje kształtów 136; Kompensacja wad 136	
2. Mechanika ruchów w związku z pokrojem konia.....	137
a) Właściwości budowy konia	137

1) Stawy, mięśnie, więzadła i ścięgna	137
Stawy 137; Więzadła i ścięgna 137	
2) Tułów (kłoda)	139
3) Część lędźwiowa	140
Ruchy zgięcia tułowia 140	
4) Kończyny	141
5) Kierunek ruchu	141
6) Rola głowy i szyi	141
7) Środek ciężkości	142
Przesunięcie środka ciężkości 142	
b) Chody konia	143
1) Ogólne uwagi	143
Ważniejsze mięśnie	143
2) Stęp	144
3) Galop	145
Galop z prawej nogi 145; Galop z lewej 147; Koń w powietrzu 147	
4) Cwał	147
Długość skoku (cwał) 148; Szybkość cwału 149	
5) Kłus	149
Szybkość kłusa 150; Kłusak 150	
6) Inochód	152
Szłapak 153	
7) Konie wielochody	153
8) Skok przez przeszkodę	154
Ładowanie 154; Pozycja głowy 156; Ćwiczenie konia do skoku 156; Skok wzdłuż 158; Ruchy konia w powietrzu 159	
9) Rozwój chodów konia	160
3. Mechaniczne zasady pokroju konia	160
a) Pokrój różnych typów	160
1) Koń pociągowy	160
Siła pociągowa 161	
2) Koń wierzchowy	162
Sylwetka wierzchowca 162	
3) Koń ogólnie użytkowy (artyleryjski)	163
Doświadczenia wojenne 164; Waga i wysokość konia 164	
b) Znaczenie niektórych ważnych partii tułowia konia	164
1) Kłęb i krzyż	164
Stosunek przodu i zadu	164
2) Krótkonożność	166
Klatka piersiowa 166	
c) Samoprzystosowanie się konia do pracy	166
1) Kierunek siły	166
Nachylenie łopatki i postronka 166; Zaprząg 167	
2) Przyzwyczajenie się konia do pracy (wprawa)	167
Budowa konia i jego waga 168	

4. Budowa poszczególnych partii konia	170
a) Głowa	170
1) Wielkość	170
2) Wymiary głowy	170
Szerokość ganaszy 171; Uszy 171; Oczy 171; Nozdrza 171	
b) Szyja	172
„Przystawienie” głowy do szyi 172; Kształt i wymiary 172	
c) Kłęb	173
d) Grzbiet	174
e) Łędźwie	175
f) Klatka piersiowa	176
Pojemność 176; Mostek 177	
g) Łopatka	178
h) Stawy ruchowe tułowia (barkowy i biodrowy)	178
i) Zad	180
Ogon 184	
j) Kończyny	184
1) Noga przednia	185
Ramię i przedramię 185; Napiętek 187; Kozieniec 188; Barania noga 188; Nadpęcie 188; Obwód pod napiętkiem 189; Jakość kości 190; Metody określenia kościstości 193; Ściągna nadpęcia 195; Narośle kostne 196; Staw pęciny i pęcina 196; Wygląd pęciny 196	
2) Noga tylna	197
Kąty i stosunek dźwigni 197; Staw skokowy 199; Wady stawu skokowego 199; Nadpęcie i pęcina 201; Postawa tylnych kończyn 202	
3) Kopyto	202
Główna zasada kucia 202	
B. METODY WYCENY KONIA	205
a) Trudności wyceny	205
Kompensacja wad 205; Właściwości wewnętrzne 206	
b) Znaczenie konstytucji ustroju konia	206
Zdrowie i jędrność 206; Pochodzenie 207; Czynniki zdatności konia 208	
c) Znaczenie pochodzenia	208
1. Próby zdatości	209
a) Koni szybkich	209
1) Wyścigi	209
Zasada wyścigów galopem i kłusem 209	
2) Raidy (wyścigi na wielki dystans)	210
b) Próby zdatości koni roboczych	213
1) Sposoby prób	213
Przykłady prób siły pociągowej	213
2) Programy prób zdatości koni roboczych	215
Próby w ZSRR 215; Konie lżejszego typu 218	

c) Próby zdatności koni juczynek	219
2. Budowa konia – wrażenie ogólne	219
a) Harmonia kształtów (wycena wzrokowa)	219
b) Pomiary	221
c) Oglądanie konia	225
1) Zasady	225
Warunki niezbędne dla oceniającego 225; Kolejność oględzin 226; Ruchy 227	
2) Kondycja konia	228
Trening 228; Kondycja konia roboczego 230	
d) Okrywa konia (skóra, włosienie i maść)	231
1) Skóra	231
Rola i znaczenie skóry 231	
2) Włosy	232
Czyszczenie 232	
3) Umaszczenie	233
Dzika maść 233; Umaszczenie i odporność 235	
e) Uzębienie konia	235
Wiek i zęby konia 235; Ilość i rodzaj zębów 236	

Tom II RASY KONI

Tablice orientacyjne podziału ras koni	243
--	-----

Część I KONIE KULTURALNYCH ODMIAN I RAS

WSTĘP	249
a) Podstawy podziału koni na odpowiednie grupy	249
1) Ogólne uwagi	249
Pojęcie o rasie 249; Podział 249; Zmiany warunków życia 250; Zmienność ras 251	
b) Podział według typu konstytucji	251
A. KONIE SZYBKIE TYPU KONSTYTUCJI ODDECHOWEJ („RESPIRATORIUS”)	253
1. Rasy czystej krwi	253
a) Konie środkowej Azji	253
1) Perskie	253
Koń Asyrii 253; Zdanie „Emira Rzewuskiego” 254; Stan obecny 254	

2) Turkmeńskie	254
Teren hodowli 254; Historyczne dane 255; Świadczenia o koniach turkmeńskich 255; Typ turkmena 256; Budowa turkmenów 257; Szybkość galopu tekińców 257; Odmiany turkmenów 258; Tekińce 258	
3) Karabachy	260
Cechy karabacha 260	
b) Konie arabskie	262
1) Pochodzenie	262
Pierwsze wiadomości o arabach 262; Dane u Herodota 263; Teoria Ridgeway 263; Zdanie Brehma 264	
2) Typ i przymioty araba współczesnego	264
Teren i typ 264; Araby z Nedżed 264; Pomiary pokroju arabów 265	
3) Oryginalne araby (w pustyni)	267
„Emir” Rzewuski 267; Wycieczki w celach importu 267; Zalety i wady arabów 268	
4) Zdatność użytkowa arabów	269
Szybkość 270; Wytrzymałość 270	
5) Rody koni arabskich	270
Kohejlan 271; Inne rody 271	
6) Współczesny stan hodowli konia arabskiego	271
Wpływ I wojny światowej 271; Wątpliwie oryginalne araby 273	
7) Hodowla arabów w Polsce	274
Pochodzenie polskich arabów 274; Cenniejsze linie krwi arabskiej w Polsce 274	
8) Hodowla arabów w innych państwach	276
Ameryka Płd. 276; Ameryka Płn. i Anglia 277; Francja i Hiszpania 277; Indie, Egipt i Grecja 278; Jugosławia 278; Niemcy 278; ZSRR 278; Węgry 278	
2. Konie pełnej krwi rasy angielskiej wyścigowej	280
a) Pochodzenie i cechy koni pełnej krwi	280
1) Warunki powstania rasy i dane historyczne	280
Wyścigi 280; Protoplaści rasy koni pełnej krwi 281; Kierunek selekcji 282	
2) Pokrój konia pełnej krwi	283
Wymiary 283	
3) Zdatność użytkowa („performance”) konia pełnej krwi	285
Szybkość 285; Inne cechy 287	
4) Dodatkowo i ujemne strony rasy pełnej krwi	288
Wychów 288; Wczesność dojrzewania 289; Biegi dwulatków 289; Jednostronność selekcji 290; Zmiany w budowie 290	
b) Zarys hodowli koni pełnej krwi	291
1) Rejestracja	291
Początek rejestracji 292	
2) „General Stud Book”	292
Uprawnienie do wpisu 292	

3) Linie krwi	293
Linie męskie i żeńskie 293; Zanik linii 294	
4) Główne linie krwi	294
Anglia	294
Linia Eclipse'a 294; Linia Matchema 296; Linia Heroda 296; Żeńskie linie 297	
5) Hodowla koni pełnej krwi w poszczególnych krajach	297
Ameryka Płn. (Stany Zjednoczone)	297
Man-O-War 298	
Australia	299
Carbine 299	
Francja	299
Monarque 299	
Niemcy	300
Fervor, Prunus i Festa 300	
ZSRR	301
Pierwsze importy z Anglii 301; Pełna krew w ZSRR 303; Standaryzacja koni w ZSRR 304	
Węgry (dawniej Austro-Węgry)	304
Kisber 304; Pàzmàn 304	
Włochy	305
Nearco 305	
Polska	305
Ogólne uwagi 305; Znaczenie dorobku hodowlanego 306; Stada pełnej krwi 307; Ruler i Sac-à-Papier 308	
Główniejsze linie krwi ogierów czołowych w Polsce do 1939 r.	309
Fils du Vent 310; Villars 310; Bafur 310	
3. Konie anglo-arabskie	314
a) Francuskie, rosyjskie (Orłowo-rostopczyńskie), radowieckie	314
Metody połączeń 314; Schagia 315; Zdatność użytkowa anglo-arabów 315	
b) Anglo-araby w Polsce	316
4. Konie półkrwi	317
a) Bezpośrednie potomstwo po ogierze lub klaczy pełnej krwi	317
Określenie pojęcia „półkrwi” i cel produkcji koni półkrwi	317
Koń wojskowy 318; Rasy typu półkrwi 318	
Metody produkcji półkrwi	318
Uszlachetnianie 319	
1) Huntery	320
W Anglii i Irlandii	320
Pochodzenie 320; Księga stadna hunterów 321; Pokrój huntera 322; Dzielność użytkowa huntera 322; Ośrodek hodowli hunterów 323	
Hodowla hunterów poza W. Brytanią	323
Wybitne stada 324	

2) Konie półkrwi francuskie	324
Tereny hodowlane 324; Cechy pokroju 325; Nowy kierunek 325; Anglo-normand 326	
3) Konie półkrwi w Polsce	326
Lata 1901–1918	326
Księga stadna półkrwi 326; Pławno 328; Małopolska 329; Wielkopolska 329	
Lata 1918–1939	329
Okres okupacji (1939–1945)	330
Ogiery wschodnio-pruskie 330	
Obecne wytyczne hodowli półkrwi w Polsce	331
Ciężka półkrew 331	
b) Ustalone typy półkrwi	332
1) Węgierskie	332
Pochodzenie 332	
Furioso	333
Odmiany Furiosa 334	
Gidrany	336
Wygląd 336	
Noniusy	337
Wygląd protoplasty 338; Budowa 339	
2) Konie radowieckie	340
Pochodzenie 340; Typ radowieckich koni 342	
3) Niemieckie	343
Wschodnio-pruskie	343
Pochodzenie 343; Trakeny 344; Stadnina trakeńska 345	
Hanowerskie	347
4) Zadońskie	349
Teren, pochodzenie i cechy	349
Warunki hodowli konia zadońskiego 349; Pokrój koni zadońskich 350	
Hodowla półkrwi zadońskiej	350
Akcja odbudowy hodowli zadońskiej 352; Okres współczesny 352	
5) Amerykańskie wierzchowce (pięciochody)	355
Pochodzenie pięciochodów 355	

B. KONIE O KONSTYTUCJI MIESZANEJ: ODDECHOWEJ I MIĘŚNIOWEJ

(„RESPIRATORIUS” PLUS „MUSCULARIS”)	357
1. Konie szybkie (o przewadze konstytucji oddechowej)	357
a) Kłusaki	357
Wstępne uwagi	357
Powstanie hodowli kłusaków 357; Zdolność do kłusa 357; Wpływ motoryzacji 358; Kłusaki i sport narciarski 358	
1) Norfolkские (typ zatracony)	358
Pochodzenie 359; Pokrój 359; Zdolność norfolków 359; Hackney 360	

2) Amerykańskie	360
Pochodzenie 360; Messenger 360; Protoplaści 361; „Standard Trotter” 361; Metoda doboru 362	
Cechy pokroju i wybitne rody kłusaków amerykańskich	362
Wymiary 363; Linie krwi kłusaków amerykańskich 364	
Morgany	365
Cechy budowy 366	
3) Orłowskie kłusaki	367
Pochodzenie 367; „Śmietanka” 367; Protoplasta kłusaków orłowskich 368	
Postęp w hodowli rosyjskich kłusaków	369
Rekordy szybkości 369; Pokrój 370	
Hodowla kłusaków w ZSRR	371
Wyścigi 372; Standard pokroju 372; Rekordy 372	
4) Francuskie kłusaki (anglo-normandy)	373
Pochodzenie i cechy	373
Protoplaści 373; Pokrój 373	
Postępy hodowli kłusaków anglo-normandów	374
Wyścigi francuskich kłusaków galopem 374; Eksport anglo-normandów 376	
2. Konie posuwiste o przewadze konstytucji mięśniowej	376
a) Kaliber mniejszy	376
1) Lippizanery	376
Pochodzenie 376; „Reitschule” wiedeńska 377	
2) Holsztyńskie i meklemburgi	379
Pochodzenie 379; Wygląd holsztyna 379; Meklemburgi 379	
b) Kaliber większy (o dopływie pełnej krwi)	380
1) Klewelandy	380
Cleveland bay 380; Pochodzenie 380; Linie krwi i pokrój 381; Koń jorkszyski 381	
2) Oldenburgi	381
Pochodzenie 381; Cechy pokroju 383	
C. KONIE O KONSTYTUCJI MIĘŚNIOWEJ („MUSCULARIS”) Z ODCHYLENIEM W KIERUNKU KONSTYTUCJI OPASOWEJ („DIGESTIVUS”)	385
1. Konie posuwiste, pośpieszno-robocze	385
a) Kaliber lżejszy (przewaga konstytucji mięśniowej)	385
1) Ardeny górskie	385
Pochodzenie 385; Budowa 385; ZSRR i Szwecja 386	
2) Jutlandzkie (duńskie)	387
Wygląd duńczyka 387	
3) Wschodnio-fryzyjskie	388
Pochodzenie i pokrój 388	
4) Pinzgauery	389
Pochodzenie i pokrój 390	
b) Kaliber większy, ciężki	391

1) Perszerony francuskie	391
Pochodzenie i pokrój 391; Współczesny typ 392; Sposób wychowu 393	
2) Bulonezy	394
Pokrój 395	
3) Klajdesdale	396
Pochodzenie i cechy 396	
4) Szajry („Shires”)	398
2. Stępa ki. Konie powolno-robotcze	399
a) Belgijskie	399
1) Brabansony	399
Cechy 399; Linie krwi 400	
2) Niemieckie nad Renem	401
Różnica z belgiem 401; Zdatność stępaka 402	
b) Angielskie i amerykańskie	402
1) Suffolkskie	402
Pochodzenie i pokrój 402	
2) Perszerony w Anglii i Ameryce	404
3) Szajry („Shires”)	405
Pochodzenie i cechy pokroju 405	

Część II

KONIE PRYMITYWNYCH ODMIAN I RAS

WSTĘP	409
Znaczenie prymitywnych odmian 409	

A. KONIE PRYMITYWNE O TYPIE KONSTITUCJI ODDECHOWEJ

(„RESPIRATORIUS”)	411
1. Konie szybkie	411
a) O dawnym dopływie czystej krwi	411
1) Berbery	411
Pochodzenie 411; Zdatność 412	
2) Bośniackie	413
Pokrój 413	
b) Odmiany azjatyckie lżejszego typu na tle <i>e. Przewalskii</i>	414
1) Mongolskie lekkie	414
Wpływ konia typu <i>nobilis</i> 414; Pokrój 415	
2) Kirgiskie	416
Typ pierwotny	416
Kirgizy górskie 416; Budowa 417	
Kirgizy lżejszego typu	418
Adajewskie kirgizy 418	
Ogólne uwagi o koniach mongolskich i kirgiskich	419
Opasowy charakter chowu 419	

3) Kałmuckie	420
Pochodzenie 420; Pokrój 421	
4) Kabardyńskie	422
Eksterier 423	
c) Odmiany powstałe z ras importowanych	424
1) „Basuto ponies” – kuce afrykańskie	424
2) Dongolskie (afrykańskie)	424
Pochodzenie 424	
3) Amerykańskie	425
„Criollo” 425; „Bronco” 425	
B. KONIE PRYMITYWNE O TYPIE KONSTYTUCJI MIESZANEJ	426
1. Konie małe	426
a) Górskie	426
1) Hucuły	426
Pochodzenie 426	
2) Kuce fiordów norweskich	427
b) Konie małe wysp oraz dolin	429
1) Kuce („ponies”) brytyjskie	429
Pochodzenie i odmiany 429; Kaliber kuców 430; Pochodzenie 431;	
Budowa kuców 431; Utrzymanie 431; „Polo pony” 432	
2) Kuce południowej Europy	432
3) Kuce wysp bałtyckich i Morza Niemieckiego	432
4) Koniki polskie	432
Pochodzenie, stan i odmiany	432
Konik biłgorajski 433; Zabranie koników do Niemiec 434	
Pokrój koników	435
Cechy pokroju 436; Maść 436	
c) Konie małe północnej Europy	439
Ogólne uwagi	439
1) Odmiany bałtyckie	440
Mierzynki 440; Pokrój źmudzina 440; Koniki Białorusi 440; Kuce	
estońskie i fińskie 442; Zdatność 442; Budowa 442	
2) Mezeńskie, wiackie itp.	443
Pochodzenie 443; Teren chowu 443	
2. Konie prymitywne, hodowane metodycznie	444
a) Skandynawskie	444
1) Gudbrandsdalskie	444
Pochodzenie i pokrój 444; Szybkość kłusa 445; Gudbrandsdale na	
Białorusi 445	
2) Fińskie	447
Eksterier konia fińskiego 447; Licencja 449	
b) Tyrolskie	449
1) Pinzgauery	449
2) Haflingery	449

C. KONIE O KONSTITUCJI MIĘŚNIOWEJ Z ODCHYLENIEM CZASEM W KIERUNKU KONSTITUCJI OPASOWEJ	451
1. Odmiany bez domieszki obcej krwi	451
a) Mongolskie małe, lecz ciężkie konie	451
1) Mandżurskie	451
2) Zabajkalskie i buriatskie	452
b) Mongolskie konie większe	452
1) Baszkirskie	452
2) Północno-syberyjskie	453
2. Odmiany z domieszką obcej krwi	454
a) Kaliber średni	454
1) Bretony	454
Norfolk-breton 454; Budowa 454	
2) Bitiugi	456
b) Kaliber wielki wyniosłego wzrostu	456
1) Kuźnieckie (syberyjskie)	456
2) Kladruby	457
Pochodzenie 458	

Część III

BASTARDY KONIA, OSŁÓW I ZEBR

1. Muły	461
2. Zebroidy	462

Tom III

ROZPŁÓD, WYCHÓW, ŻYWIENIE I UŻYTKOWANIE KONI

Część I

ROZPŁÓD

A. OGÓLNE UWAGI O DZIEDZICZNOŚCI KONI	467
1. Zjawiska dziedziczne	467
a) Poglądy na dziedziczność	467
1) Rozwój nauki o dziedziczności do XX w.	467
2) Zmienność ustroju	468
b) Praktyka hodowli a dziedziczność	470
1) Przesady, wpływy dziedziczne domniemane i rzeczywiste	470
2) Wpływ wieku rodziców na potomstwo	472
3) Wpływ ćwiczenia chodów konia	476

4) Wpływ kondycji na dziedziczność	480
c) Wpływy dziedziczne a środowisko	481
1) Prawo dziedziczności Mendla	481
2) Warunki otoczenia	481
2. Dziedziczenie konstytucji konia	485
a) Znaczenie konstytucji koni w hodowli	485
1) Konstytucja a selekcja rozplodników	485
2) Cechy degeneracyjne	487
b) Dziedziczna wczesność rozwoju a konstytucja konia	489
c) Dziedziczenie pokroju	490
1) Rozmiary i forma partii ciała	490
2) Dziedziczenie wad	492
d) Dziedziczenie cech wewnętrznych ustroju	493
1) Cechy fizjologiczne	493
2) Cechy psychiczne	495
e) Zjawisko heterozji	497
f) Zjawisko wybitnej siły dziedzicznego przekazywania	498
3. Dziedziczenie umaszczenia koni	499
a) Uwagi ogólne	499
1) Barwik (pigment)	499
2) Dziedziczny charakter maści końskich	501
b) Wzory genetyczne głównych maści końskich i mendlowanie umaszczeń ...	502
1) Przykłady zmian genotypów umaszczenia	502
2) Przykłady skomplikowanego rozszczepienia maści w potomstwie	505
c) Schematy mendlowania umaszczenia	506
1) Skrzyżowanie nieczystych karych z nieczystymi kasztanami	506
2) Skrzyżowanie gniadych nieczystych (heterozygot)	507
d) Odznaki	508
B. PRAKTYKA DOBORU STADNEGO MATERIAŁU	510
1. Podstawy selekcji	510
a) Metody doboru	510
1) Ogólne uwagi	510
2) Cele hodowli	512
3) Wytyczne doboru	513
b) Metody chowu	514
1) Chów w czystości rasy	514
2) Chów w pokrewieństwie	517
3) Krzyżowanie	522
4) Kojarzenie podobieństw w doborze rozplodników	523
c) Pokrój dobieranych ogierów i klaczy	526
2. Stanowienie klaczy	528
a) Wiek ogiera i klaczy	528
b) Pokrycie klaczy	529

1) Zachowanie się klaczy	529
2) Postępowanie z klaczą	533
c) Klacz żrebna	535
1) Oznaki	535
2) Pielęgnowanie żrebnej klaczy	536
d) Użycie ogiera	538
1) Skok ogiera na klacz	538
2) Pielęgnowanie ogiera	540
e) Sztuczne zapłodnienie	541
1) Ogólne uwagi	541
2) Technika sztucznej inseminacji	543
3. Rejestracja materiału zarodowego	545
a) Organizacja	545
1) Ogólne uwagi	545
2) Rodzaje rejestracji	546
b) Księgi zarodowe (stadne)	548
4. Polityka hodowlana państwa	551
a) Cel i środki	551

Część II
WYCHÓW KONI

A. WYCHÓW KONI	557
1. Wyrzębienie	557
a) Przygotowania przed porodem	557
b) Pielęgnowanie klaczy z sysakiem	559
1) Pierwsze zabiegi opieki człowieka	559
2) Wychów żrebaka	563
3) Choroby źrebiąt sysaków	564
4) Odłączenie	565
2. Wychów młodziży	567
a) Roczniaki	567
1) Dbanie o rozwój fizyczny żrebaka	567
2) Pielęgnowanie	568
3) Żywienie i pastwisko w wychowie żrebacków	569
b) Wychów w drugim roku, półtoraroczniak	571
1) Przyzwyczajenie do pracy	571
2) Pielęgnowanie	572
3. Pastwiska	573
a) Tereny hodowlane	573
1) Wybór miejsca dla stadniny i hodowli masowej	573
2) Przestrzeń dla stadniny w hektarach	575
b) Uprawa pastwisk	577
1) Nawożenie pastwiska	577

c) Pastwiska krótkotrwałe, przemienne i trwałe	579
1) Pastwiska sztuczne	579
2) Pastwiska naturalne	581
d) Technika spasanania pastwiska	582
e) Okólniki	584
4. P o m i e s z c z e n i e	586
a) Zasady budowy stajen	586
1) Ogólne uwagi	586
2) Wytyczne budowy stajni	588
3) Wewnętrzne urządzenie stajni	590
b) Typy stajen	594
1) Stajnie stadnin zarodowych	594
2) Stajnie większe dla koni użytkowych	597
3) Stajnie w miastach	599
5. G ł ó w n e w y t y c z n e p i e l ę g n o w a n i a k o n i	600
a) Troska o higienę	600
1) Czystość i porządek	600
2) Czyszczenie koni	601
3) Linienie koni	602
4) Derki	603
b) Pielęgnowanie nóg	604
1) Bandażowanie i wcieranie	604
2) Wzgląd na grudę i kopyta	606
c) Kucie koni	606
1) Zasada główna	606
2) Formy podków	608
d) Ogólne wnioski co do wychowu koni.....	609

Część III

ŻYWIENIE I UŻYTKOWANIE KONI

A. ŻYWIENIE KONI	615
1. Z a s a d y ż y w i e n i a k o n i	615
a) Właściwości przewodu pokarmowego konia	615
b) Trawienie paszy	616
1) Uwagi ogólne	616
2) Wyzyskanie paszy	618
3) Rola składników paszy	620
4) Wartościowość pasz	622
c) Dawkowanie paszy	622
1) Pasza bytowa	622
2) Pasza produkcyjna (siłotwórcza)	625
3) Stosunek składników pokarmowych	627
2. W s p ó ł c z e s n e p o g l ą d y n a ż y w i e n i e k o n i	630

a) Żywienie koni roboczych	630
1) Dane ostatnich doświadczeń	630
2) Doświadczenia w Polsce	634
3. Uwaga na witaminy i zadawanie paszy	635
a) Żywienie koni wierzchowych i lekkich zaprzęgowych	636
1) Ogólne uwagi	636
2) Żywienie koni wyścigowych	637
3) Żywienie koni podczas długiej drogi i raidów	641
4) Żywienie koni wojskowych	644
5) Żywienie koni zaprzęgowych	645
4. Żywienie zarodowego materiału	646
a) Żywienie ogiera stadnego i klaczy	646
1) Żywienie ogiera	646
2) Żywienie klaczy żrebnej	648
3) Żywienie klaczy na pastwisku	651
b) Żywienie młodzięży	652
c) Dawki dla młodzięży	654
5. Pojenie i zadawanie paszy	657
a) Znaczenie wody dla konia	657
b) Porządek karmienia	658
6. Opis głównych pasz	659
a) Pasza zielona	652
b) Siano	660
c) Słoma	662
d) Ziarno	663
1) Owies	663
2) Jęczmień	664
3) Kukurydza	664
4) Otręby	665
e) Ziemniaki	666
f) Inne pasze	667
B. KRÓTKI ZARYS UŻYTKOWANIA KONI	669
1. Dane historii	669
a) Początek użytkowania	669
b) Rozwój użytkowania konia	670
2. Praca konia jako żywego motoru	673
a) Obliczanie energii pracy	673
1) Pojęcie o wysiłku konia	673
2) Określenie normalnego wysiłku konia w sile pociągowej (stępa)	674
b) Próby siły faktycznej konia	677
1) Pojęcie o sile motoru żywego konia	677
2) Granice wydajności normalnej pracy konia	677
3. Przygotowanie koni do pracy	679
a) Ujeżdżanie koni użytkowych	679

---

b) Wprawianie koni do pracy	681
1) Konie fornalskie i wojskowe	681
2) Trenowanie koni wyścigowych	682
3) Przygotowanie do dystansowych biegów i raidów oraz brania przeszkód .	685
c) Kondycja	687
4. Sposoby użytkowania koni	689
a) Jazda konno	689
1) Sposoby dosiadanania konia	689
2) Siodłanie, wędzidło itd.	691
b) Użytkowanie koni w zaprzęgu	693
c) Opieka społeczna nad użytkowaniem koni	696
Piśmiennictwo	697
Tom I	697
TomII	703
Tom III	707
Skorowidz przedmiotowy	711
Skorowidz nazwisk	716